

راهبردهای همکاری با اتحادیه اقتصادی اوراسیا

در دوران تحریم

اتحادیه اقتصادی اوراسیا از سال ۲۰۱۵ فعالیت خود را به طور رسمی آغاز کرده است. انعقاد موافقتنامه ترجیحی با این اتحادیه، فرصت‌های مناسبی را برای همکاری‌های اقتصادی از جمله تأمین کالاهای اساسی در شرایط تحریم و دوران نامساعد کرونایی، برای ایران فراهم کرده است. کشورهای عضو این اتحادیه به طور عمده صادرکننده انرژی، کود، کالاهای مصرفی مانند گوشت و غلات، محصولات کشاورزی مانند پنبه، کالاهای واسطه‌ای مانند آهن و فولاد، آلومینیوم، ماشین‌آلات، تجهیزات الکترونیکی و وسایل نقلیه هستند. ایران می‌تواند برای تسهیل شرایط دشوار تحریم و تأمین اقلام مورد نیاز مصرفی و صنعتی برای تقویت تولید داخلی در قالب موافقتنامه ترجیحی، همکاری خود را با اتحادیه اقتصادی اوراسیا گسترش دهد تا شرایط برای انعقاد موافقتنامه آزاد تجاری با این اتحادیه فراهم شود. در این ارتباط راهکارهایی مانند ایجاد هماهنگی بین نهادهای دخیل در حوزه تجارت، حمایت از تولید داخلی در راستای تولید کالاهای باکیفیت و رقابتی، تکمیل زیرساخت‌های ضروری برای تسریع فرآیند تجارت، واردات کالاهای اساسی در قالب موافقتنامه ترجیحی برای تقویت امنیت اقتصادی و گسترش همکاری با اتحادیه اقتصادی اوراسیا پیشنهاد می‌شوند.

مناسب برای بهبود رقابت‌های جهانی آنها تأسیس شد. ایجاد بازار واحد برای تسریع جریان کالا، خدمات، سرمایه و کارگر در محوریت هم‌گرایی این اتحادیه قرار داشته است. موقعیت ژئوپلیتیکی، ژئواستراتژیکی و ژئواکونومیکی اتحادیه اقتصادی اوراسیا بیشتر با آسیای مرکزی مرتبط است. این منطقه به دلیل موقعیت ژئواکونومیکی در دوران استعمار در بازی بزرگ بین ابرقدرت‌ها، یعنی بریتانیا و روسیه تزاری برای رسیدن به افغانستان، مورد رقابت بوده و در حال حاضر، به همین دلیل، در بازی بزرگ جدید مورد توجه ابرقدرت‌ها قرار گرفته است. اتحادیه اقتصادی اوراسیا، ۲/۷ تریلیون دلار تولید ناخالص داخلی و ۱/۳ تریلیون دلار تولیدات صنعتی

اتحادیه اقتصادی اوراسیا از گروه‌بندی‌های منطقه‌ای است که در سال ۲۰۰۷ طرح‌های اولیه آن بسته شد و با چهار عضو بنیان‌گذار روسیه، قزاقستان، بلاروس و ارمنستان به شکل رسمی در سال ۲۰۱۵ تأسیس شد. اتحادیه اقتصادی اوراسیا که بین سازمان‌های منطقه‌ای یک سازمان به نسبت جدید به شمار می‌آید، از سال ۲۰۱۱ به عنوان اتحادیه گمرکی فعالیت می‌کرد و از سال ۲۰۱۵ به عنوان اتحادیه اقتصادی مطرح شد. این اتحادیه در کنار داشتن اهداف ژئوپلیتیکی، براساس یک برنامه اقتصادی بلندمدت پایه‌ریزی شده است. در این ارتباط، اتحادیه اقتصادی اوراسیا برای کمک به تقویت پیوندهای اقتصادی کشورهای عضو، مدرنیزه کردن اقتصادهای ملی و فراهم کردن محیط

مالیاتی لازم، اجرا شده و مدارک تحصیلی به جز چند رشته خاص در این کشورها قابل پذیرش است. بازار مشترک دارو و محصولات پزشکی تعریف و اجرایی شده و در اجلاس ایروان در سال ۲۰۱۹، اسناد مربوط به ایجاد بازار انرژی نهایی شده است. در کنار این موارد که به عنوان دستاوردهای مثبت مطرح هستند، عنوان می‌شود کشورهایی که ماهیت نظام سیاسی اقتدارگرایی دارند، نمی‌توان از این گونه کشورها انتظار هم‌گرایی در سطح فراملی را داشت و همکاری‌های انجام شده بیشتر ناشی از تمایلات سیاسی رهبران این کشورهاست.

بررسی عملکرد پنج‌ساله اتحادیه از سال ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۰ نشان می‌دهد که روند همکاری‌ها رو به جلو بوده است. نکته دیگر، این است که کشورهای عضو با وجود آنکه در سال‌های گذشته عضویت و تعهداتی را پذیرفته‌اند، به دنبال آن هستند که زیر بار تعهدات بیشتر نروند. چند موضوع نشان‌دهنده این مسئله بوده است؛ در مورد موضوع ایجاد ارز واحد، با توجه به اینکه اتحادیه اقتصادی اوراسیا برای تسریع همکاری‌های فراملی به ارز واحد نیاز دارد، وقتی این موضوع توسط روسیه مطرح شد، دیگر کشورهای عضو حتی قزاقستان مقاومت کردند و برای همین از دستور کار خارج شد. علاوه بر این، روسیه بعد از اعمال تحریم‌های آمریکا و اروپا علیه خود، درصدد بوده است با استفاده از ظرفیت کشورهای عضو اتحادیه اقدام‌های تلافی‌جویانه انجام دهد، در این مورد نیز کشورهایی مانند بلاروس و قزاقستان مقاومت کردند. در این ارتباط، روسیه به دنبال آن بود

درد. سهم این اتحادیه از تولید گاز طبیعی در جهان ۲۰/۷ درصد، از تولید نفت ۱۴/۶ درصد، از کشاورزی جهان ۵/۵ درصد و در نهایت، از تولیدات صنعتی جهان ۳/۷ درصد است. محصولات کشاورزی، مواد غذایی، ماشین‌آلات و انرژی، عمده کالاهای صادراتی اعضای اتحادیه هستند. بررسی مهم‌ترین صادرات اتحادیه اقتصادی اوراسیا با توجه به شرایط تحریم‌های آمریکا علیه ایران از اهمیت زیادی برخوردار است. از این رو، در این پژوهش کوشش می‌شود، ضمن بررسی مهم‌ترین اقلام صادراتی کشورهای عضو اتحادیه و دیگر فرصت‌های همکاری ایران با آن به راهکارهای مهم برای گسترش روابط ایران با اتحادیه اقتصادی اوراسیا اشاره شود.

۱- نگاهی به کارکرد اتحادیه اقتصادی اوراسیا در سال‌های گذشته

اهدافی مانند آزادی سرمایه، تجارت، خدمات و تحرک کالا به عنوان نقشه راه اتحادیه اقتصادی اوراسیا تعیین شده است. این اهداف در قالب اسنادی در مجالس کشورهای عضو اتحادیه تأیید و تصویب شده است و ساختارهای مورد نیاز برای اجرای این اسناد، تعهدات و هدف‌گذاری‌ها ایجاد شده‌اند و فعالیت منظمی دارند. براساس این، می‌توان گفت، اتحادیه اقتصادی اوراسیا از کارآمدترین ساختارهایی بوده که در حوزه جغرافیایی شوروی تأسیس شده است. بنابراین، می‌توان گفت، فضایی که برای تحقق این چهار هدف لازم بوده، ایجاد شده است و در این ارتباط، قوانین گمرکی، قوانین اشتغال و قوانین

۲- مهم‌ترین حوزه‌های همکاری ایران با اتحادیه اقتصادی اوراسیا

در این بخش می‌کوشیم به مهم‌ترین حوزه‌های همکاری ایران با اتحادیه‌های اقتصادی اوراسیا در زمینه‌های تجارت، انرژی و جاده ابریشم اشاره کنیم.

۲-۱- حوزه تجارت

با توجه به شرایط تحریم و دشواری تأمین اقلام مورد نیاز صنعتی، مصرفی و واسطه‌ای، بررسی ظرفیت‌های تجاری کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا برای تأمین اقلام ضروری کشور از اهمیت زیادی برخوردار است. از این رو، در این بخش، عمده محصولات صادراتی کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا بررسی می‌شود.

در پاسخ به تحریم‌ها از موضوع ترانزیت کالاهای اروپایی به آسیای مرکزی بهره‌برداری کند که بلاروس و قزاقستان در برابر این سیاست مخالفت کردند.

نکته دیگر، این است که در اتحادیه اقتصادی اوراسیا ما شاهد عدم توازن هستیم، به این مفهوم که کشورهای مانند روسیه از نظر وسعت جغرافیایی صدها برابر از ارمنستان بزرگ‌تر است. از نظر جمعیت، قدرت اقتصادی و قدرت سیاسی هم وضعیت مشابهی مشاهده می‌شود. از این رو، عدم تناسبی در حوزه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی و نظامی در بین کشورهای عضو اتحادیه اقتصادی اوراسیا وجود دارد و علت رشد فزاینده همکاری‌ها به این خاطر است که روسیه به‌عنوان موتور محرک قطار و لوکوموتیو اتحادیه عمل می‌کند.

جدول ۱- مهم‌ترین محصولات صادراتی روسیه در سال ۲۰۱۹

ردیف	محصولات	ارزش (میلیارد دلار)	سهم (درصد)
۱	سوخت‌های فسیلی	۲۲۰/۸	۵۲/۲
۲	آهن و فولاد	۱۸/۱	۴/۲
۳	انواع الماس طبیعی و مصنوعی	۱۵/۲	۳/۶
۴	ماشین‌آلات	۸/۹	۲/۱
۵	چوب و مصنوعات آن	۸/۶	۲
۶	کود	۸/۴	۱/۹
۷	غلات	۷/۹	۱/۸
۸	آلومینیوم و مصنوعات آن	۵/۸	۱/۳
۹	تجهیزات الکترونیکی	۵/۵	۱/۳
۱۰	مس و مصنوعات آن	۵/۲	۱/۲
۱۱	ماهی و انواع آبزیان	۴/۶	۱/۱
۱۲	سنگ معدن	۴/۱	۰/۹
۱۳	وسایل نقلیه	۳/۷	۰/۸
۱۴	مصنوعات آهن و فولاد	۳/۷	۰/۸
۱۵	مواد شیمیایی آلی	۳/۶	۰/۸
۱۶	مواد شیمیایی غیرآلی	۳/۴	۰/۸
۱۷	روغن‌های گیاهی و حیوانی	۳/۴	۰/۸
۱۸	تایر و مشتقات آن	۳	۰/۷
۱۹	پلاستیک و مشتقات آن	۳	۰/۷
۲۰	نیکل و مشتقات آن	۲/۹	۰/۷

مأخذ: Trade map.

روسیه واردکننده کالاهایی مانند ماشین‌آلات، تجهیزات الکترونیکی، وسایل نقلیه، محصولات پتروشیمی، پلاستیک، وسایل نوری، مصنوعات آهن و فولاد، میوه و آجیل، آهن و فولاد، مواد شیمیایی آلی، تایر و مواد شیمیایی غیرآلی است که ایران در زمینه صادرات به این کشور می‌تواند بر بخشی از آنها که خود تولیدکننده است، تمرکز کند. تداوم همکاری‌ها در قالب این اتحادیه برای روسیه مهم بوده، زیرا از اهداف تأسیس اتحادیه اقتصادی اوراسیا برای این کشور ایجاد بلوکی است که خود را به‌عنوان یک قدرت در نظام جهانی مطرح و زمینه را برای تحقق نظام چندقطبی در سطح بین‌الملل از طریق فعالیت اتحادیه فراهم و موضوع‌های مربوط به محیط پیرامونی خود را مدیریت کند. در ادامه، مهم‌ترین محصولات صادراتی قزاقستان بررسی می‌شود.

سوختهای فسیلی به ارزش ۲۲۰/۸ میلیارد دلار و با داشتن سهمی در حدود ۵۲/۲ درصد، مهم‌ترین محصول صادراتی روسیه به شمار می‌آید. آهن و فولاد، انواع الماس طبیعی و مصنوعی، ماشین‌آلات، چوب و مصنوعات آن، کود، غلات، آلومینیوم، تجهیزات الکترونیکی، مس، ماهی و انواع آبزیان، سنگ معدن، وسایل نقلیه، مصنوعات آهن و فولاد، مواد شیمیایی آلی، مواد شیمیایی غیرآلی، روغن‌های گیاهی و حیوانی، تایر و مشتقات آن، پلاستیک و نیکل در رتبه‌های بعدی قرار دارند. با توجه به اینکه محصولاتی مانند کالاهای مصرفی، انواع مواد شیمیایی، آهن و فولاد و ماشین‌آلات از عمده محصولات وارداتی ایران به شمار می‌آیند، کشور در این ارتباط می‌تواند اقلامی مانند غلات، کود، انواع روغن‌های گیاهی و حیوانی، انواع مواد شیمیایی، فولاد و آهن را از روسیه وارد کند. از دیگر سو،

جدول ۲- مهم‌ترین محصولات صادراتی قزاقستان در سال ۲۰۱۹

ردیف	محصولات	ارزش (میلیارد دلار)	سهم (درصد)
۱	سوختهای فسیلی	۳۸/۷	۶۷
۲	آهن و فولاد	۳/۴	۶
۳	سنگ معدن	۲/۷	۴/۷
۴	مس و مشتقات آن	۲/۶	۴/۵
۵	مواد شیمیایی غیرآلی	۲/۲	۳/۸
۶	غلات	۱/۳	۲/۳
۷	نمک	۰/۵۹۳	۱
۸	آلومینیوم و مصنوعات آن	۰/۵۶۵	۰/۹
۹	روی و مصنوعات آن	۰/۵۰۵	۰/۸
۱۰	دانه‌ها و میوه‌های روغنی	۰/۴۲۵	۰/۷
۱۱	محصولات صنایع فرز، مالت و نشاسته	۰/۳۸۸	۰/۶
۱۲	انواع الماس طبیعی و مصنوعی	۰/۳۸۱	۰/۶

مأخذ: Trade map.

می‌دهند، ایران با توجه به ظرفیت‌های صادراتی خود می‌تواند در این موارد با قزاقستان همکاری داشته باشد. در ارتباط با قزاقستان عضویت در اتحادیه اقتصادی اوراسیا در جهت سیاست خارجه متوازن این کشور است. این کشور علاقه‌مند است با همه کشورهای همسایه و همه قدرت‌ها روابط متعادل و چندوجهی داشته باشد، در واقع، این کشور توجه خاصی به کشورهای حوزه اطراف خود دارد و این موضوع جزء اولویت‌های سیاست خارجی قزاقستان به شمار می‌رود. نکته دیگر در ارتباط با قزاقستان، این است که قزاقستان به‌عنوان یک کشور بزرگ محصور در خشکی (مهم‌ترین درآمد این کشور نفت و مواد معدنی است)، به زیرساخت‌های ترانزیتی روسیه نیازمند است.

سوختهای فسیلی به ارزش ۳۸/۷ میلیارد دلار و سهمی ۶۷ درصدی، مهم‌ترین محصول صادراتی قزاقستان به شمار می‌آید و بعد از آن، آهن و فولاد، سنگ معدن، مس، مواد شیمیایی غیرآلی، غلات، نمک، آلومینیوم، روی، دانه‌ها و میوه‌های روغنی، مالت و نشاسته و انواع الماس طبیعی و مصنوعی در رتبه‌های بعدی قرار دارند. مانند روسیه، قزاقستان از ظرفیت صادرات محصولات مانند غلات، آهن و فولاد، محصولات صنایعی، میوه‌های روغنی و مواد شیمیایی به ایران برخوردار است. ماشین‌آلات، تجهیزات الکترونیک، مشتقات آهن و فولاد، وسایل نقلیه، سوخته‌های فسیلی، پلاستیک، آهن و فولاد، محصولات پتروشیمی، وسایل نوری، سنگ معدن و تایر، عمده محصولات وارداتی قزاقستان را تشکیل

جدول ۳- مهم‌ترین محصولات صادراتی بلاروس در سال ۲۰۱۹

ردیف	محصولات	ارزش (میلیارد دلار)	سهم (درصد)
۱	کود	۲/۴	۱۱/۲
۲	محصولات لبنی، تخم پرندگان، محصولات خوراکی حیوانی و عسل	۲/۲	۱۰/۳
۳	وسایل نقلیه	۱/۸	۸/۷
۴	چوب و مصنوعات آن	۱/۳	۶
۵	ماشین‌آلات	۱/۲	۵/۵
۶	سوختهای فسیلی	۱	۴/۹
۷	پلاستیک و مصنوعات آن	۰/۹۳۰	۴/۲
۸	تجهیزات الکترونیکی	۰/۹۲۹	۴/۲
۹	مصنوعات آهن و فولاد	۰/۸۱۸	۳/۷
۱۰	آهن و فولاد	۰/۷۸۹	۳/۶
۱۱	گوشت و خوراکی	۰/۷۱۳	۳/۲
۱۲	میلان، ملافه و تشک	۰/۶۲۸	۲/۸
۱۳	گوشت آماده	۰/۳۵۴	۱/۶

مأخذ: Trade map

می‌آید. محصولات لبنی، وسایل نقلیه، چوب و مصنوعات آن، ماشین‌آلات، سوخته‌های فسیلی،

کود با ارزشی حدود ۲/۴ میلیارد دلار و سهم ۱۱/۲ درصدی، مهم‌ترین محصول صادراتی بلاروس به شمار

محصولات پتروشیمی، وسایل نوری، مواد شیمیایی غیرآلی، کاغذ و تایر، عمده کالاهای وارداتی بلاروس را تشکیل می‌دهند، ایران می‌تواند با توجه به ظرفیت‌های صادراتی خود در قالب اتحادیه اقتصادی اوراسیا با این کشور در حوزه صادرات همکاری داشته باشد. بلاروس در اتحادیه اقتصادی اوراسیا به دنبال دسترسی به منابع مالی و انرژی ارزان روسیه است. این کشور با توجه به شرایطی که در اتحادیه وجود دارد، می‌تواند به سرمایه‌های روسیه و به‌ویژه نفت و گاز دسترسی یابد؛ برای مثال، در سال ۲۰۱۲، نرخ گازی که بلاروس از روسیه وارد کرده ۱۶۵ دلار برای هر هزار مترمکعب بوده، در حالی که در همان زمان اوکراین آن را ۴۰۰ دلار خریده است.

پلاستیک، تجهیزات الکترونیکی و مصنوعات آهن و فولاد، گوشت و خوراکی، مبلمان و گوشت آماده در رتبه‌های بعدی قرار دارند. عمده محصولات صادراتی بلاروس می‌توانند هدف ایران برای واردات باشند کود، محصولات لبنی، ماشین‌آلات، آهن و فولاد، تجهیزات الکترونیکی، مواد خوراکی و گوشت از کالاهای وارداتی و مورد نیاز ایران در شرایط تحریم هستند. علاوه بر این، با توجه به شرایط نامساعد زیست‌محیطی و حجم بالای میزان تخریب، جنگل‌زدایی و فرسایش خاک، در راستای بهبود شرایط زیست‌محیطی در کشور می‌توان چوب مورد نیاز را از بلاروس تهیه کرد. سوخت‌های فسیلی، ماشین‌آلات، تجهیزات الکترونیکی، وسایل نقلیه، آهن و فولاد، پلاستیک، مصنوعات آهن و فولاد،

جدول ۴- مهم‌ترین محصولات صادراتی ارمنستان در سال ۲۰۱۹

ردیف	محصولات	ارزش (میلیون دلار)	سهم (درصد)
۱	سنگ معدن	۶۶۵/۱	۲۵/۴
۲	انواع الماس طبیعی و مصنوعی	۴۱۴	۱۵/۸
۳	تنباکو	۲۹۰/۴	۱۱/۱۲
۴	انواع نوشیدنی‌ها	۲۹۰/۲	۱۱/۱۱
۵	آهن و فولاد	۱۴۹/۶	۵/۷
۶	محصولات پوشاکی و مواد مورد نیاز آن	۱۲۴/۱	۴/۷
۷	آلومینیوم	۹۹/۵	۳/۸
۸	سوخت‌های فسیلی	۶۸/۸	۲/۶
۹	وسایل نوری	۵۵/۷	۲/۱
۱۰	انواع ساعت	۴۰/۲	۱/۵

مأخذ: Trade map.

وسایل نوری و انواع ساعت در رتبه‌های بعدی قرار دارند. ایران در ارتباط با ارمنستان، گزینه‌های محدودی برای واردات محصولات مورد نیاز خود دارد، زیرا عمده محصولات صادراتی این کشور از کالاهای صادراتی یا ممنوعه ایران به شمار می‌آیند. به

سنگ معدن با ارزشی حدود ۶۶۵/۱ میلیون دلار و سهمی حدود ۲۵/۴ درصد، مهم‌ترین محصول صادراتی ارمنستان به شمار می‌آید. انواع الماس، تنباکو، انواع نوشیدنی‌های الکلی، آهن و فولاد، محصولات پوشاکی، آلومینیوم، سوخت‌های فسیلی،

محصولات وارداتی ارمنستان هستند، ایران می‌تواند با توجه به ظرفیت خود با این کشور در حوزه صادرات همکاری کند. در ارتباط با ارمنستان، بازار روسیه برای کالاهای این کشور، نیروی کار ارمنستان و همین‌طور واردات انرژی مطرح است.

نظر می‌رسد وسایل نوری و آهن و فولاد از کالاهای مهم ارمنستان برای تأمین نیاز داخلی به شمار می‌آیند. سوخت‌های فسیلی، ماشین‌آلات، تجهیزات الکترونیک، الماس طبیعی و مصنوعی، وسایل نقلیه، محصولات پتروشیمی، پلاستیک و آلومینیوم، از عمده

جدول ۵- مهم‌ترین محصولات صادراتی قرقیزستان در سال ۲۰۱۹

ردیف	محصولات	ارزش (میلیون دلار)	سهم (درصد)
۱	انواع الماس	۸۵۳/۵	۴۳/۴
۲	سنگ معدن	۱۵۸/۱	۸
۳	سوخت‌های فسیلی	۱۱۹/۹	۶/۱
۴	انواع سبزی‌ها	۸۶/۳	۴/۳
۵	مواد اولیه پوشاک (بافتنی)	۷۳/۸	۳/۷
۶	مس و مشتقات آن	۶۳/۹	۳/۲
۷	وسایل نقلیه	۴۷/۴	۲/۴
۸	محصولات لبنی و خوراکی مربوط به حیوانات	۴۶/۱	۲/۳
۹	میوه و آجیل	۴۱/۷	۲/۱
۱۰	پنبه	۳۶/۶	۱/۸
۱۱	نمک و گوگرد	۳۳/۵	۱/۷
۱۲	پلاستیک و مشتقات آن	۳۳/۴	۱/۷
۱۳	شیشه و ظروف آن	۳۰/۳	۱/۵
۱۴	آهن و فولاد	۲۷/۵	۱/۴
۱۵	مواد اولیه پوشاک غیربافتنی	۲۵/۱	۱/۲
۱۶	ماشین‌آلات	۲۵/۱	۱/۲
۱۷	دخانیات	۲۴/۹	۱/۲
۱۸	محصولات سرامیک	۱۶/۱	۰/۸

مأخذ: Trade map.

اولیه پوشاک غیربافتنی، ماشین‌آلات، دخانیات و محصولات سرامیک در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند. در مجموع، ارزش صادرات قرقیزستان مانند تاجیکستان در قیاس با دیگر اعضای اتحادیه اقتصادی اوراسیا در سطح پایینی قرار دارد با وجود این، می‌توان از این کشور، مواد اولیه مورد نیاز برای صنعت پوشاک، میوه، محصولات خوراکی

الماس با داشتن ارزشی حدود ۸۵۳/۵ میلیون دلار و سهمی حدود ۴۳/۴ درصد، مهم‌ترین محصول صادراتی قرقیزستان را تشکیل می‌دهد و سنگ معدن، سوخت‌های فسیلی، سبزی‌ها، مواد اولیه پوشاک بافتنی، مس و مشتقات آن، وسایل نقلیه، محصولات لبنی و خوراکی، میوه و آجیل، پنبه، نمک، پلاستیک، شیشه، آهن و فولاد، مواد

سویفت و اینستکس طراحی شده که یک سیستم داخلی بین ایران و اتحادیه اوراسیاست. همچنین باید در نظر داشت که از نظر زمینی و ریلی بین ایران با این کشورها ارتباطات نزدیکی وجود دارد که در این شرایط، چنین ارتباطی بسیار مهم است. نکته دیگر آنکه سنگاپور، ویتنام و ترکیه برای امضای قرارداد تجارت آزاد با این اتحادیه در حال رایزنی هستند، اما ایران نخستین کشوری بوده که این توافقنامه را امضا و تصویب کرده است. در نهایت، باید مدنظر داشت موفقیت چنین قراردادی بستگی به این دارد که دستگاه‌های مختلف ایران، بانک مرکزی، گمرک، پایانه‌های مرزی و مناطق آزاد تجاری چگونه اقدام کنند. اگر تمام این دستگاه‌ها به صورت هماهنگ عمل کنند امکان موفقیت این پروژه زیاد است. علاوه بر این، تولید داخل نیز باید با کیفیت باشد تا توان رقابت را داشته باشد. از آنجا که تا سه سال آینده قرار است مرحله به مرحله تعرفه‌های گمرکی به صفر برسد این مسئله باعث می‌شود شهروندان ایران و کشورهای اوراسیا به صورت رقابتی محصولات را انتخاب کنند.

۲-۲- همکاری در حوزه انرژی

اتحادیه اقتصادی اوراسیا با تولید ۲۰/۷ درصد گاز طبیعی جهان، ۱۴/۶ درصد نفت جهان و گاز تغلیظ شده به‌عنوان قدرتی مافوق انرژی دیده می‌شود. این موضوع اتحادیه را به برترین تولیدکننده جهان در هر دو حوزه نفت و گاز تبدیل کرده است. می‌توان گفت، انرژی نقش تعیین‌کننده‌ای در پویایی توسعه ملی کشورهای اوراسیا دارد. بنابراین، هدف اصلی شکل‌گیری

مربوط به حیوانات، میوه، آهن و فولاد را تهیه کرد. از سوی دیگر، با توجه به اینکه قرقیزستان واردکننده محصولاتی مانند سوخت‌های فسیلی، ماشین‌آلات، تجهیزات الکترونیکی، کفش، آهن و فولاد، محصولات پتروشیمی، وسایل نقلیه، پلاستیک، الیاف، پوشاک، مصنوعات آهن و فولاد، چوب، میوه و آجیل است، ایران می‌تواند در حوزه صادرات هم روابط خود را با این کشور گسترش دهد. در ارتباط با اهداف قرقیزستان در اتحادیه اقتصادی اوراسیا، استفاده از تسهیلات اتحادیه برای صادرات کالاها و نیروی انسانی جزء اهداف مهم این کشور به شمار می‌آیند.

در مجموع، در ارتباط با تأثیر همکاری ایران با اتحادیه اوراسیا این موافقتنامه می‌تواند جهش صادراتی برای ایران ایجاد کند، یعنی ایران اقلامی مانند گل و گیاه، فرش، گلیم، مواد غذایی و مرکبات را صادر کند و از سوی دیگر، اقلامی مانند گندم، گوشت، غلات و ماشین‌آلات صنعتی از کشورهای عضو این اتحادیه وارد کند. برای بهره‌برداری بهتر از این توافقنامه باید کیفیت محصولات در داخل و شرایط رقابت‌پذیری افزایش یابد تا بتوان از این توافق به‌خوبی بهره‌برداری کرد. نکته دیگر اینکه در فضای تحریمی این نوع همکاری‌ها می‌تواند یک فضای تنفسی را برای ایران ایجاد کند؛ اگرچه بدون شک نمی‌تواند همه مشکلات را حل کند. از سوی دیگر، چون مبادله بانکی بین کشورها با یورو و دلار صورت نمی‌پذیرد و با ارزهای رایج کشورها، به‌ویژه ریال و روبل انجام می‌شود، نظام‌های مالی مستقلی از

جاده ابریشم، عضویت در این اتحادیه می‌تواند، مزیت‌های مثبتی را برای موقعیت ژئواکونومیک ایران به ارمغان بیاورد. در آسیای مرکزی تمرکز اصلی کشورها بر این است که با بهبود زیرساخت‌های حمل‌ونقل و انرژی، زمینه‌ساز گسترش همکاری‌های اقتصادی شوند. در این ارتباط، مسیرهای حمل‌ونقل در سراسر خزر از طریق بندر آکتائو به جمهوری آذربایجان و گرجستان می‌رسند. این بندر برای راه‌آهن باکو-تفلیس-قارص جنبه تکمیل‌کنندگی دارد و راه جدیدی بین قزاقستان، ترکمنستان و ایران برقرار می‌سازد. در سال‌های آینده روسیه و چین می‌کوشند با هماهنگی بیشتر و با استفاده از طرح‌های اتحادیه اقتصادی اوراسیا، حوزه جاده ابریشم را توسعه دهند. این موضوع می‌تواند به‌نوبه‌خود زمینه همکاری ایران را با کشورهای عضو اتحادیه در ارتباط با حمل‌ونقل بیشتر فراهم کند.

نتیجه‌گیری و راهکارها

اتحادیه اقتصادی اوراسیا که متشکل از کشورهای روسیه، قزاقستان، بلاروس، قرقیزستان و ارمنستان است، فعالیت رسمی خود را از سال ۲۰۱۵ شروع کرد. تسریع جریان کالاها و خدمات، برداشتن موانع تجارت و سرمایه‌گذاری در بین کشورهای عضو، از اهداف مهم اتحادیه اقتصادی اوراسیا به‌شمار می‌آیند. کشورهای عضو این اتحادیه به‌طور عمده صادرکننده انرژی، مواد مصرفی مانند گوشت، کود، روغن‌های

بازار مشترک انرژی، تأمین انرژی پایدار و امنیت انرژی است. از اصول کلی استقرار تدریجی بازار مشترک انرژی، قیمت‌گذاری بازار، توسعه رقابت، برداشتن موانع تجارت در منابع انرژی، توسعه زیرساخت‌های حمل‌ونقل، ایجاد محیط مطلوب برای جذب سرمایه‌گذاری در بخش انرژی و هماهنگی تدریجی قوانین و مقررات در زمینه انرژی است. اتحادیه اقتصادی اوراسیا همچنین تولیدکننده ۹ درصد از انرژی الکتریسیته جهان و ۵/۹ درصد زغال‌سنگ جهان است که به ترتیب سومین و چهارمین تولیدکننده در جهان به‌شمار می‌رود. بنابر گزارش آژانس خبری ترند در سال ۲۰۱۹، روسیه، قزاقستان، روسیه سفید و ارمنستان می‌خواهند در کنار بازار هیدروکربن واحد تا سال ۲۰۲۵، بازار مشترک برق ایجاد کنند. برای این حجم از منابع انرژی و صادرات آن به حمل‌ونقل و راه‌های ارتباطی با مناطق و کشورهای دیگر نیاز است. با توجه به چالش‌های روسیه با اوکراین در صادرات گاز به اروپا و محصور بودن کشورهای آسیای مرکزی در خشکی، موقعیت ایران و اهمیت آن به‌عنوان یکی از بهترین مسیرها، برای صادرات منابع انرژی این کشورها به نقاط دیگر مانند پاکستان و کشورهای دیگر مطرح است.

۲-۳- امکان همکاری با اتحادیه اقتصادی اوراسیا

در ارتباط با جاده ابریشم

از دیگر وجوه اهمیت اتحادیه اقتصادی اوراسیا، نقش کشورهای عضو آن برای چین در جاده ابریشم نوین است. با توجه به نقش ایران در مسیر

تقویت تولید کالاهای باکیفیت و رقابتی در دستور کار قرار گیرد.

- تکمیل زیرساخت‌های ضروری برای تسریع تجارت: مسئله دیگر، وجود چالش‌های جدی در آمادگی زیرساخت‌های تجارت در کشورمان است؛ برای مثال، کریدور شمال - جنوب هنوز بهره‌برداری نشده است. در این ارتباط لازم است برای بهره‌برداری حداکثری از ظرفیت‌های اقتصادی اتحادیه اقتصادی اوراسیا و تأمین کالاهای اساسی، اقدام‌های لازم برای تکمیل زیرساخت‌های مهم در دستور کار قرار گیرد.

- واردات کالاهای اساسی در قالب موافقتنامه ترجیحی: با توجه به اینکه ایران تا سال ۲۰۲۱ در قالب موافقتنامه ترجیحی با اتحادیه اقتصادی اوراسیا در ارتباط است و بعد از آن این موافقتنامه به موافقتنامه آزاد تجاری تبدیل خواهد شد، لازم است از ظرفیت موجود برای تأمین کالاهای اساسی در شرایط تحریم مانند غلات، گوشت و کالاهای واسطه‌ای مورد نیاز صنعت داخلی برای تقویت تولید، حداکثر استفاده را بکند.

گیاهی و حیوانی، کالاهای صنعتی و واسطه‌ای و انواع مواد شیمیایی آلی و غیرآلی هستند و ایران می‌تواند در دوره تحریم اقلام مورد نیاز خود را در این ارتباط از این اتحادیه فراهم کند. حوزه انرژی و ارتباطات بین اتحادیه اقتصادی اوراسیا و جاده ابریشم از دیگر فرصت‌های ایران برای همکاری با این اتحادیه به شمار می‌آیند.

- ایجاد هماهنگی بین نهادهای دخیل حوزه تجارت: از مشکلاتی که ایران در موضوع تجارت دارد این است که متولیان متعددی در این حوزه وجود دارند. ۳۰ نهاد متولی حوزه تجارت هستند، این پراکندگی و تعدد متولیان کار تجارت را دشوار می‌کند. بنابراین، در این ارتباط لازم است اقدام‌های لازم برای هماهنگی مانند ایجاد یک کمیته مستقل حوزه تجارت در راستای تسریع فرآیند تجارت و زدودن ناهماهنگی‌ها در دستور کار قرار گیرد.

- حمایت از تولید داخلی در راستای تولید کالاهای باکیفیت و رقابتی: کیفیت کالاها از موضوع‌های بسیار مهم است. در داخل ایران هیچ کالای مصرفی با برند روسی وجود ندارد. همین‌طور در روسیه هم برند ایرانی شناخته‌شده‌ای موجود نیست. در این ارتباط نکته مهم‌تر از کاهش تعرفه‌ها، مسئله تولید باکیفیت و رقابتی و فروش مستقیم و همچنین حفظ و استمرار آن است. بازاریابی حرفه‌ای و افزایش تعداد شرکت‌های بزرگ نیز اهمیت زیادی دارد. پیشنهاد می‌شود، حمایت‌های قانونی، مالی و گمرکی لازم برای تقویت صنایع داخلی در راستای